

Лабораторна робота №3

ЗВУК. ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ У МЕДИЦИНІ

Мета роботи: Дослідити вплив звуку на біологічні об'єкти.

Акустика – це наука про звук, яка вивчає процеси виникнення, поширення, сприйняття та впливу звуку. Акустика має досить розгалужену систему напрямків. Так, розрізняють фізичну та геометричну акустику (по аналогії з оптикою), а також архітектурну акустику, музичну акустику, аеро- та гідроакустику, медичну акустику та акустику мови.

Звук (в широкому розумінні) – це пружні хвилі, які поширюються в пружному середовищі (в газі, рідині чи твердому тілі) і які викликають в ньому механічні коливання.

Звук (у вузькому розумінні) – це суб'єктивне сприйняття механічних коливань в пружному середовищі спеціальними органами відчуття людини чи тварини.

Пружні хвилі – це хвилі, які поширюються в рідких, твердих чи газоподібних середовищах за рахунок дії пружних сил. Коливання – це процес зміни стану системи поблизу точки рівноваги, що повторюється в часі. Головна відмінність коливань від хвиль полягає в тому, що вони не переносять енергії. В просторі коливання поширюються у вигляді хвиль. При цьому розрізняють повздовжні та поперечні хвилі. В повздовжніх хвилях частинки середовища коливаються вздовж напрямку поширення хвилі. А в поперечних хвилях частинки середовища коливаються перпендикулярно напрямку поширення хвилі. Тому повздовжні хвилі називають ще хвилями стиснення, а поперечні – хвилями зсуву.

Як будь-яка хвиля, звук характеризується частотою. У табл.3.1 наведено частотні діапазони звукових хвиль.

Таблиця 3.1 – Частотні діапазони звукових хвиль

Назва діапазону	інфразвук	діапазон чутності	ультразвук	гіперзвук
Частота	< 20 Гц	20 Гц – 20 кГц	до 1 ГГц	> 1 ГГц

Слід відмітити, що слух людини можна віднести до дуже точних приладів і його можна використовувати як порівняльний пристрій. Так, людина сприймає ледь чутний шурхіт, звуковий тиск якого становить близько $2 \cdot 10^{-5}$ Н/м², тобто в 10^{10} раз менший, аніж атмосферний. Такий слабкий звук прогинає барабанну перетинку на відстань, меншу, аніж розміри атома. Основним носієм інформації в акустичних дослідженнях є саме звуковий тиск. До особливостей акустичних досліджень потрібно віднести той факт, що низькочастотні коливання розповсюджуються на порівняно більші відстані, ніж коливання високочастотні. Наприклад, звук з частотою 10 кГц у повітрі послаблюється у 2 рази на відстані 220 м, в той час як звук з частотою 1 МГц – на відстані 2 см. Очевидно, для проведення акустичних досліджень необхідними є джерела звукового тиску (випромінювачі) та приймачі.

Для генерації звуку використовують тіла будь-якої природи, що коливаються, і які викликають коливання оточуючого повітря. Наприклад, голосові зв'язки, динаміки або камертон. В техніці для проведення акустичних досліджень використовують електроакустичні методи генерації та реєстрації звуку, в яких акустичний процес перетворюється у функціонально з ним пов'язаний електричний та навпаки. Так, у випадку випромінювача електрична величина (струм, напруга) перетворюється в акустичну (звуковий тиск), а у випадку приймача – здійснюється перетворення звукового тиску в електричний сигнал. Схема типового акустичного вимірювального тракту наведена на рис.3.1.

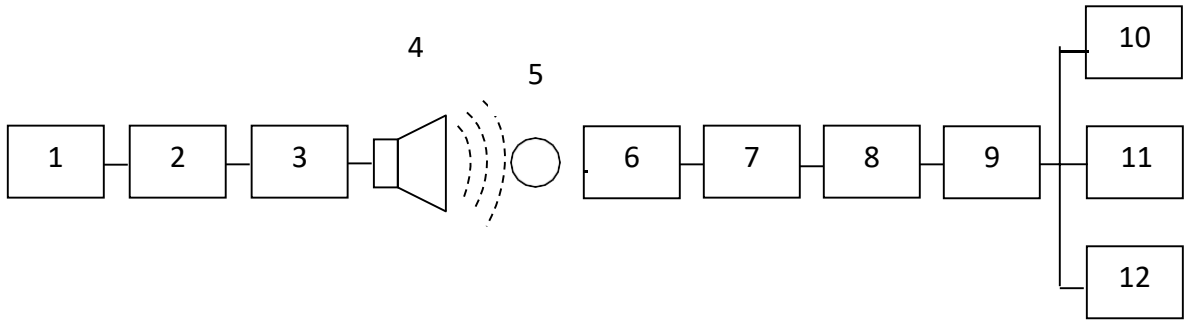

Рисунок 3.1 – Схема типового акустичного вимірювального тракту

Типовий акустичний вимірювальний тракт складається з акустичної частини (випромінювача і/або приймача звуку, блок 4 та 5 на рис.3.1), в якій електрична енергія безпосередньо перетворюється в акустичну і навпаки, та електронної частини (блоки 1 – 3 та 6 – 12 на рис.3.1), де створюються електричні сигнали, підсилюються і перетворюються у форму, зручну для реєстрації, візуального спостереження або подальшого опрацювання.

З іншого боку, у вимірювальному тракті виділяють випромінювальну та приймальну частини. До складу випромінювальної частини входять: генератор 1 електричних коливань, імпульсний модулятор 2 (у випадку використання імпульсного режиму роботи), підсилювач потужності 3 і електроакустичний перетворювач 4, який є випромінювачем звуку. У приймальній частині звуковий тиск перетворюється в електричний сигнал електроакустичним перетворювачем 5. Для підсилення отриманого електричного сигналу застосовується попередній підсилювач 6. Подільник напруги 7 дозволяє оптимізувати рівень сигналу на вході фільтру 8, призначеного для ослаблення всякого роду електричних наведень. Часовий селектор 9 здійснює селекцію сигналів в часі за імпульсного

режиму роботи. Вихідний сигнал може реєструватись самописцем рівня 10, вимірюватись електронним вольтметром 11 та спостерігатись на індикаторі осцилографа 12.

Порядок виконання роботи

1. Визначити гучність наступних звуків за формулою:

$$E = 10 \lg \left(\frac{I}{I_0} \right),$$

де I_0 – поріг чутності, 10^{-12} Вт/м²,

I – інтенсивність звуку, Вт/м².

№	Характер звуку	Інтенсивність, I , Вт/м ²	Гучність звуку, E , фон
1.	тони серця через стетоскоп	$1 \cdot 10^{-11}$	
2.	шепіт	$1 \cdot 10^{-9}$	
3.	розмова: – тиха – нормальна – гучна	$1 \cdot 10^{-8}$ $1 \cdot 10^{-7}$ $1 \cdot 10^{-6}$	
4.	шум на вулиці міста	$1 \cdot 10^{-5}$	
5.	крик	$1 \cdot 10^{-4}$	
6.	шум: – у потягу метро – мотоцикл – двигун літака – двигун літака (збли- зька)	$1 \cdot 10^{-3}$ $1 \cdot 10^{-2}$ $1 \cdot 10^{-1}$ 1	
7.	поріг больового відчуття	10	

2. Використовуючи програмне середовище Excel, побудувати графік залежності інтенсивності звуку від гучності.
3. Визначити коефіцієнт проникнення звукової хвилі при температурі 20°C з повітря в речовину:

$$\beta = 4 \frac{C_1 \rho_1 \cdot 100\%}{C_2 \rho_2}$$

C -швидкість хвилі в середовищі;

ρ -щільність середовища;

$Z = C\rho$ - хвильовий опір.

№	Речовина	Хвильовий опір, Z , кг/м ² ·с	Коефіцієнт проникнення звукової хвилі, β ,%
1	Залізо	40000000	
2	Бетон	4800000	
3	Вода	1440000	
4	Гума	60000	
5	Повітря	420	
6	Масло	1350000	

4. Використовуючи програмне середовище Excel, побудувати діаграму для речовин за величиною коефіцієнт проникнення звукової хвилі.
5. Зробити висновки щодо впливу звуку на біологічні об'єкти.